

завдань має входити здійснення індивідуальної педагогічної підтримки учнів; надання консультативної допомоги з побудови індивідуальної освітньої програми та визначення індивідуального темпу її опанування.

Олена Барановська,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ
baranovska@i.ua*

ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ

УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Ключові слова: другий цикл початкової освіти; змістові лінії; підручник.

Важливість розвитку індивідуальності як основи для гармонійного розвитку людини як особистості-творця підкреслюється в останніх дослідженнях науковців, усіх чинних документах про освіту. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Протягом навчання в початковій школі учні мають розпочати засвоєння основних змістових ліній, оволодівати ключовими компетентностями, що закономірно є одним із завдань сучасного підручника. Спільними для всіх ключових компетентностей виділено такі *наскрізні вміння*, як: читання з

розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичне та системне мислення; творчість; ініціативність; здатність логічно обґрунтовувати позицію; уміння конструктивно керувати емоціями; уміння оцінювати ризики; уміння приймати рішення; уміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. Саме у другому циклі навчання в учнів значно зростають інтелектуальні можливості учнів, активно формуються ціннісно-емоційна сфера, розвиваються творчі можливості. Одним з шляхів реалізації модернізованої стратегії навчання є кардинальна зміна шкільного підручника, його адаптація до сучасних реалій, які змінюють можливості спілкування та взаємодії [5]. Метою другого (основного) циклу початкового навчання є: здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на формування в учнів відповідальності і самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі. Результати моніторингу НУШ (перший етап) показали, що найбільш поширеними формами організації роботи учнів початкових класів є колективна: 84,2% та індивідуальна – 68,7%, робота в парах – 38,2%, у складі великих груп – 11,3%. Результати моніторингу сформованості наскрізних умінь груп учнів початкової школи показали, що найменш розвиненими є ініціативність, критичне та системне мислення, обґрунтування власної позиції.

Досліджуючи читацькі вміння в учнів початкових класів в 90-ті роки ХХ ст. ми проводили у своєму дисертаційному дослідженні аналіз чинних в той час підручників з читання. Увага зверталася на співвідношення репродуктивних продуктивних та творчих завдань в підручниках; на структурування їх за певними типами і видами. На той час репродуктивні завдання займали до 70% [2]. Реалізація завдань Нової української школи потягнула за собою кардинальну зміну підходів до *якості запитань та завдань підручника*. Вимоги стандарту початкової освіти для 3-4 класів містять уміння та навички роботи з текстом, що є складовими

інтелектуальної, інформаційної та комунікативної компетентностей, такі, як: *сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду* (вміння аналізу, порівняння, узагальнення, систематизації, доведення, прогнозування, аргументування, перетворення інформації, оцінювання, інтерпретація тексту, творчі зміни тексту, імпровізація). Окремо виділяється *уміння взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу*: взаємодіяти онлайн (що є надзвичайно актуальним для реалій дистанційного та змішаного навчання); співпрацювати з однокласниками, розподіляти ролі, взаємодіяти з іншими особами через мистецтво (участь у колективних творчих проєктах, дії/ролі у творчому процесі), співпрацювати в команді для створення інформаційного продукту. Акцентується також на *формуванні емоційного інтелекту*: опис власних емоцій та емоцій співрозмовника від прослуханого/побаченого; формування мовленнєвого етикету; етичних принципів спілкування; навичок конструктивного спілкування, регулювання власного емоційного стану, у тому числі засобами мистецтва. Виходячи з цих та інших вимог було створено нові підручники, в яких було закладено у методичному апараті формування *наскрізних освітніх ліній*.

Проведений нами аналіз підручників для третього класу та результати теоретичного аналізу літератури показав, що з представленого переліку наскрізних умінь активно формуються в початкових класах (3-4) наступні: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; творчість; вміння конструктивно керувати емоціями; розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами. О. Савченко, представляючи свій підручник для 3 класу, наводить змістові лінії, відображені в ньому: розвиваємо навичку читання, оволодіваємо правилами розуміння прочитаного; взаємодіємо усно за змістом прослуханого: досліджуємо і взаємодіємо з текстами різних видів:

оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою; досліджуємо і взаємодіємо з медіапродукцією; перетворюємо та інсценізуємо прочитане, створюємо власні тексти [3].

Якісний аналіз підручників для третього класу НУШ показав, що запитання та завдання націлені на формування основних наскрізних умінь, завдання стали різноманітними, цікавими, націленими на зворотний зв'язок з учнем. *До першої групи – читання з розумінням* – ми відносили запитання та завдання репродуктивного характеру, що допомагали працювати зі змістом тексту, прямі завдання за сюжетом, виконання конкретних завдань; продуктивні запитання, націлені на аналіз тексту, вміння виділяти головне порівнювати, узагальнювати, доводити власну думку (завдання, які потребують формування інтелектуальної компетентності). *До другої групи – уміння висловлювати власну думку усно і письмово* – ми відносили запитання та завдання мовного характеру, які вимагають висловлення та пояснення власної думки усно та письмово: продуктивні завдання після виконання репродуктивної частини (мовні завдання за вивченими правилами, завдання на розуміння частин тексту, логічні завдання з текстом, які вимагають висловлення власної думки усно чи письмово); завдання, націлені на створення власного творчого продукту (завдання зі створення невеликих текстів на основі прочитаного, побаченого, почутого, продовження заданої теми з власного досвіду). *До третьої групи – вміння конструктивно керувати емоціями* – виділяли запитання та завдання, націлені на висловлення почуттів, емоційного ставлення до прочитаного (побаченого почутого, пережитого), вміння розрізняти емоційний стан героїв. *До четвертої групи – вміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами* – ми відносили запитання та завдання, націлені на формування соціальних умінь: завдання-інтерв'ю, націлені на вміння сформулювати запитання, взаємодіяти з співбесідником та отримувати зворотний зв'язок; спільна

робота над завданням за текстом, робота в парі; спільні дослідницькі завдання; рольові завдання; завдання-змагання, ігрові завдання.

Кількісний аналіз методичного апарату першого підручника (рис. 1) [1] показує, що найбільший відсоток в ньому з проаналізованих 651 позицій провідну займають запитання та завдання на формування вміння читати з розумінням (перша підгрупа – 333/ 51%; друга підгрупа – 103/16%); уміння висловлювати власну думку усно і письмово займають другу позицію (перша підгрупа – 37/5,5% та друга – 126/19%); уміння конструктивно керувати емоціями – 5/1% (але багато завдань інших підгруп мало емоційне забарвлення); уміння розв’язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами (52/8,5% за усіма підгрупами).

Рисунок 1. Типи запитань і завдань для формування наскрізних умінь у підручнику «Українська мова та читання», част. 1 (авт. Пономарьова К., Гайова Л.) [1]

Кількісний аналіз другого підручника (рис. 2) [4] засвідчує, що найбільший відсоток в ньому з проаналізованих 494 позицій провідну також займають запитання та завдання на формування вміння читати з розумінням (перша підгрупа – 222/45%; друга підгрупа – 67/13,5%); уміння висловлювати власну думку усно і письмово також займають другу

позицію (перша підгрупа – 53/11% та друга – 36/7%); уміння конструктивно керувати емоціями – 49/10% (багато завдань різних типів мали емоційне забарвлення); уміння розв’язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами (63/13,5% за усіма підгрупами).

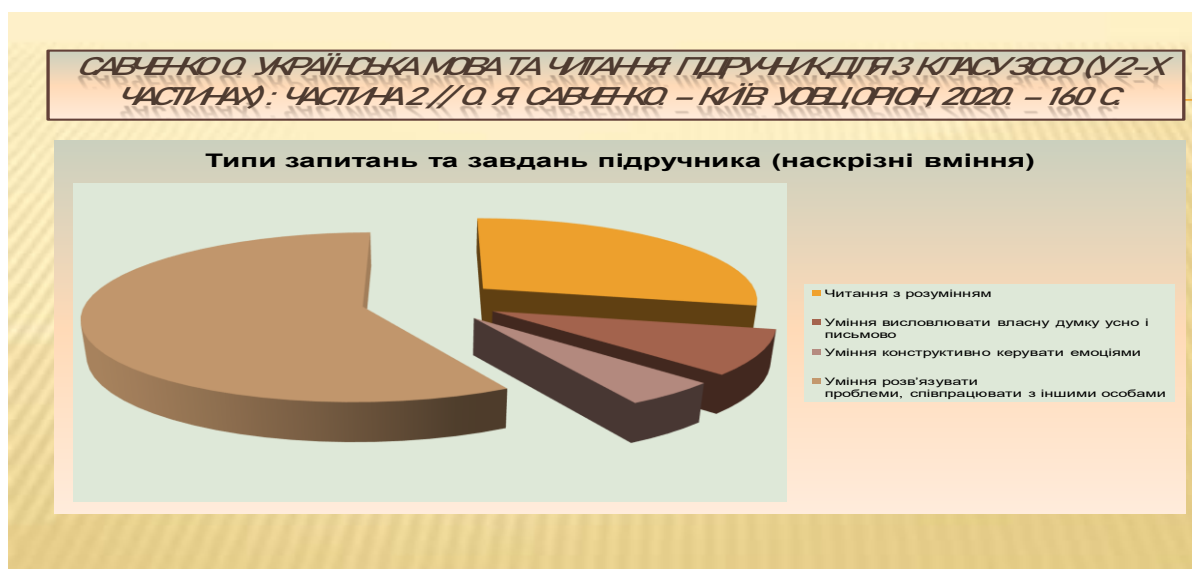

Рисунок 2. Типи запитань і завдань для формування наскрізних умінь у підручнику «Українська мова та читання», част. 2 (авт. Савченко О.) [4]

Отже, ми вважаємо, що підручники нового покоління максимально наближені до оновлених завдань Нової української школи. Актуальним наразі є питання адаптації до сучасних реалій змішаного навчання, особливо в початковій школі (індивідуалізація навчання, дефіцит живого спілкування та інше).

Література

1. Пономарьова К., Гайова Л. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗССО (у 2-х частинах): Частина 1. Київ: УОВЦ Орion, 2020. 160 с.
2. Почупайло О. В. Формування читацьких умінь в учнів I–IV класів: дис. ... канд. пед наук. Київ, 1994. 179 с.
3. Савченко О. Я. Методичний потенціал нового підручника з літературного читання у 3-му класі. *Український педагогічний журнал*. 2020. Вип. 25. С. 133-148.

4. Савченко О. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗССО (у 2-х частинах). Частина 2. Київ: УОВЦ Оріон, 2020.160 с.
5. Трубачева С., Барановська О. Компетентнісно орієнтовані педагогічні технології в структурі шкільного підручника. *Проблеми сучасного підручника: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Мінськ, 18–19 трав. 2018 р.)*. К.: Педагогічна думка, 2018. С. 81–85.

Наталія Богданець-Білоskalенко,
доктор педагогічних наук, професор
завідувач відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ
nataliabogdanets@gmail.com

ВИДИ РОБІТ З ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Ключові слова: підручник, робота з текстом, види роботи з текстами, уроки читання.

У пропонованій стислій розвідці звернемося до підручників «Українська мова. Читання для 3 класу. Частина 2 (автори: Н. Богданець-Білоskalенко та Ю. Шумейко), 2020).

Предметом нашого аналізу стануть запитання та завдання до текстів підручника. Окрім звичних репродуктивних завдань за змістом прочитаного пропонуємо низку цікавих, творчих, компетентнісно-орієнтованих завдань.

Зокрема, з метою розвитку навички читання та розуміння прочитаного пропонуємо такі завдання: